

УДК 614.8.015–377:35

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.2.1>**Тетяна ГРИШИНА**

аспірантка, Класичний приватний університет, вул. Жуковського 70-б, м. Запоріжжя, Україна, 69002
ORCID: 0000-0002-4281-4948

Tetiana HRYSHYNA

graduate student, Classical Private University, 70-b Zhukovsky str., Zaporozhye, Ukraine, 69002
ORCID: 0000-0002-4281-4948

**ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО
ВИХОВАННЯ ПСИХОЛОГІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ****PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PSYCHOLOGISTS'
ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE PROSESS
OF VOCATIONAL TRAINING**

У статті визначено й обґрунтовано психолого-педагогічні передумови та розроблено методичний підхід до поетапного формування екологічної вихованості майбутніх психологів у професійній підготовці. Розроблено концепцію дослідження екологічної вихованості, яка передбачає використання зовнішнього спостереження, опитування та асоціативної методики.

Вивчення науково-педагогічної літератури, результати спостережень за практичною діяльністю викладачів вищих навчальних закладів та власна педагогічна практика переконують, що проблема формування екологічної вихованості студентів у процесі організації самостійної пізнавальної діяльності поки що не була предметом цілеспрямованого комплексного психолого-педагогічного дослідження.

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що найбільш вагомим для формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів є психічна включеність до світу природи як така, що має систему показників, дає змогу сформулювати типологію екологічної свідомості; на базі рівнів досягнення за окремими показниками виникає можливість окреслити загальні рівні сформованості екологічної свідомості, що визначає екологічну вихованість особистості.

Ключові слова: екологічне виховання, студенти, вищий навчальний заклад, спостереження, опитування, асоціативна методика.

The article defines and substantiates the psychological and pedagogical prerequisites and develops a methodological approach to the gradual formation of environmental education of future psychologists in training. The concept of research of ecological education which provides use of external supervision, interrogation and associative technique is developed.

The study of scientific and pedagogical literature, the results of observations of the practical activities of teachers of higher educational institutions and their own pedagogical practice convince that the problem of forming environmental education of students in the organization of independent cognitive activity has not been the subject of purposeful comprehensive psychological and pedagogical research.

As a result of theoretical analysis it is established that the most important for the formation of ecological education of students of private higher education institutions is mental inclusion in the world of nature as one that has a system of indicators, allows to form a typology of ecological consciousness; on the basis of levels of achievement on separate indicators there is an opportunity to outline the general levels of formation of ecological consciousness that defines ecological education of the person.

Keywords: ecological education, students, higher educational institution, observation, survey, associative methods.

Актуальність проблеми. Вивчення науково-педагогічної літератури, результати спостережень за практичною діяльністю викладачів вищих навчальних закладів та власна педагогічна практика переконують, що проблема формування екологічної вихованості студентів у процесі організації самостійної пізнавальної діяльності поки що не була предметом цілеспрямованого комплексного психолого-педагогічного дослідження.

Таким чином, актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю:

– вирішення однієї з найбільш нагальних, невідкладних проблем сучасності – гармонійної взаємодії з навколишнім природним середовищем; формування екологічного мислення як передумови гармонізації взаємовідносин між людиною і навколишнім природним середовищем;

– підвищення рівня екологічної вихованості майбутніх фахівців–психологів

як складової екологічної культури людського суспільства;

– вирішення суперечності, яка виникає між рівнем екологічної грамотності, екологічної вихованості майбутніх спеціалістів психологічного профілю та необхідністю бачення ними взаємовідносин між природою і людиною, вміннями оцінювати і прогнозувати наслідки втручання людини в навколишнє природне середовище та вміннями здійснювати необхідні дії з оздоровлення природи та самої людини;

– розроблення критеріїв оцінювання впливу технологій виробництва на навколишнє природне середовище і збитків, що завдаються природі;

– обґрунтування методів і засобів екологічного виховання майбутніх психологів.

Визначення мети дослідження. Мета статті – визначити й науково обґрунтувати психолого-педагогічні умови та розробити методичний підхід до поетапного формування екологічної вихованості майбутніх психологів у професійній підготовці.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

– обґрунтувати теоретичні та методичні засади екологічного виховання студентів приватних вищих навчальних закладів психологічного профілю в процесі їх професійної підготовки;

– уточнити зміст базових понять екологічної освіти: «екологічне виховання», «еколого-пізнавальна діяльність», «екологічна вихованість»;

– розробити методику психологічного забезпечення формування екологічної вихованості (далі – ПЗФЕВ) у вищих приватних навчальних закладах та експериментально перевірити її ефективність;

– визначити критерії та рівні екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів психологічного профілю;

– виявити психолого-педагогічні умови екологічного виховання студентів-психологів приватних вищих навчальних закладів;

– розробити методичні рекомендації для викладачів спеціальних дисциплін та викладачів екології щодо формування екологічної вихованості студентів навчальних закладів відповідного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти екологічної освіти і виховання формувалися під впливом гуманістичних ідей передових мислителів різних епох (Платон, І.Г. Песталоцці, Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К.Д. Ушинський) і вітчизняних учених (Г.С. Сковорода, В.І. Вернадський,

Л.С. Виготський, С.Д. Максименко, В.О. Сухомлинський).

Ця проблема завжди була в центрі уваги вітчизняних психологів та педагогів (В.Й. Бочелюк, М.І. Дробнохода, І.М. Костицька, В.С. Крисаченко, Л.Б. Лук'янова, І.С. Мітрясова, О.В. Плахотнік, Н.А. Пустовіт, Г.П. Пустовіт, А.В. Степанюк, Г.С. Тарасенко, Ю.М. Швалб, О.В. Шевяков, С.В. Шмалей [1–3]).

Власні погляди на мету, завдання й принципи екологічної освіти виклали О.М. Захлебний, І.Д. Зверєв, визначивши теоретичні й методичні засади побудови системи екологічної освіти та її змісту в середній школі. Розглядалися різні аспекти проблеми екологічної освіти й виховання.

Так, питанням теорії і практики формування відповідального ставлення студентів до природи присвячені праці Л.М. Немець, Н.А. Пустовіт, Д.І. Трайтака. Загальнопедагогічні й психологічні аспекти екологічного виховання молоді відображені в дослідженнях Я.І. Габєва, А.М. Галєєвої, С.Д. Дерябо, О.М. Захлебного, І.Д. Зверєва, Б.Г. Йоганзена, І.С. Магрусова, Р.А. Науменко, С.Є. Павлюченко, А.П. Сидельковського, І.Т. Суравегіної та ін. На вікових особливостях формування екологічної культури акцентовано увагу в працях О.В. Ковалюк, С.Г. Лебідь. Процес комплексного формування дбайливого ставлення до рослинного світу досліджувала Г.С. Марочко. Теорія й методика формування еколого-педагогічної культури вихователя в системі вищої педагогічної освіти України розроблена Н.В. Лисенко. Концептуальні підходи, принципи та критерії відбору й побудови різномірного змісту екологічної освіти і виховання учнів у позашкільних установах досить повно висвітлені в працях Г.П. Пустовіта.

Особливо актуальним для нашого дослідження є наукові праці А.В. Степанюка, де вперше розкрито та науково обґрунтовано сутність таких принципів конструювання цілісного змісту навчального матеріалу про живу природу, як орієнтація на структуру об'єктивної реальності та структуру навчального предмета, конкретизовано принципи фундаменталізації та інтеграції знань щодо вивчення живої природи; праці Л. Білик, де вперше обґрунтовано критерії відбору та побудови змісту екологічної освіти та виховання студентів вищих технічних навчальних закладів, розроблено рівні сформованості екологічної відповідальності студентів; праці Н.Ю. Олійник, де розроблено та науково обґрунтовано методику формування екологічної компетентності студентів

гідрометеорологічного технікуму; С.В. Сапожникова, який розробив методіку екологічної вихованості студентів ВНЗ будівельного профілю I–II рівнів акредитації; О.В. Шевякова, де розроблено поняття еколого-психологічного потенціалу студентів психологічних факультетів державних та приватних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження включало констатувальний та формувальний експерименти.

Під час проведення експерименту здійснювалася корекція змісту дисципліни «Основи екології», вдосконалювалася методіка експериментального дослідження, збагачувалося навчально-методичне забезпечення екологічної освіти, оброблялися результати наукового пошуку, формувалися висновки.

На основі проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що однією з ефективних форм розв'язання екологічних проблем, раціоналізації взаємовідносин між суспільством і природою є належним чином організована система екологічної освіти і виховання, які останнім часом сформувалися в самостійну галузь психолого-педагогічної теорії і практики з відповідними принципами, методами і завданнями.

Проведений теоретичний аналіз основних понять «екологічна освіта», «екологічне виховання», «екологічна вихованість» свідчить, що вони є взаємопов'язаними, і дав змогу виявити основні показники екологічної вихованості: здатність усвідомлювати духовну і матеріальну цінність природи для усього суспільства взагалі й окремої особистості зокрема; рівень засвоєння ключових понять, законів, принципів, наукових фактів, які дають можливість визначити оптимальний вплив на навколишнє середовище в процесі професійної діяльності і в повсякденному житті; рівень набуття практичних знань, умінь і навичок оцінювати вплив господарської діяльності людини; уміння передбачати можливі наслідки своїх дій і попереджати негативні впливи на навколишнє природне середовище в усіх видах діяльності; потреба в активній практичній діяльності щодо покращення стану довкілля і пропаганді сучасних ідей охорони навколишнього природного середовища; вміння аналізувати екологічну ситуацію; результативність практичної екологічної діяльності; прагнення до професійного самовдосконалення та самопізнання.

Зіставлення понять «екологічне виховання» й «екологічна вихованість» дає нам підстави розглядати перше поняття як процес, а друге як результат цього процесу. На основі аналізу теоретичних підходів щодо понять

«екологічна освіта» й «екологічне виховання» визначено, що в методологічному значенні ці поняття взаємопов'язані і розглядаються як єдине ціле, але феномен екологічного виховання не може бути зведений лише до набуття освіти і за своїм змістом є набагато складнішим. Екологічне виховання студентів приватних вищих навчальних закладів психологічного профілю ми визначаємо як особистісно орієнтований процес формування екологічної вихованості майбутнього психолога, який усвідомлює цілі і функції такого виду професійної діяльності.

Відповідно до отриманої теоретичної моделі екологічна вихованість особистості майбутнього психолога складається з трьох компонентів: ціннісно-мотиваційного, пізнавально-аналітичного та діяльнісного.

Встановлено, що механізмом внутрішніх особистісних перетворень, який забезпечує формування екологічної вихованості, є взаємодія означених компонентів, а рушійною силою в реалізації потреби особистості в екологічному навчанні може бути представлена позитивна мотивація природоохоронної діяльності. Мотиви як суб'єктивна емоційна зацікавленість людини виконують специфічну для особистості спонукальну функцію. Механізмом, що забезпечує реалізацію потреби особистості майбутнього психолога, є мотиваційне переключення.

Нами розроблено модифікацію методіки дослідження екологічної вихованості (за основу взято методіку С.В. Сапожникова), яка передбачає використання зовнішнього спостереження (обробка результатів за допомогою методу експертів) та проведення опитування за допомогою опитувальника «Натурафіл» та вербально-асоціативної методіки «Езоп». Визначені об'єкти вимірювання (ціннісно-мотиваційний, пізнавально-аналітичний та діяльнісний компоненти екологічної вихованості особистості студентів приватних вищих навчальних закладів), рівні сформованості, критерії та методи вимірювань.

Проаналізовано структуру та запропоновано сфери формування особистості майбутнього психолога, а саме: пізнавальна – визначається обсягом, якістю знань про зовнішній світ, особливостями пізнавальної діяльності людини; ціннісна – визначається системою життєвих цінностей, моральних орієнтацій, ідеалів, переконань, свідомістю та самосвідомістю особистості, розумінням її місця в навколишньому природному середовищі, при цьому використовуються емоційно-вольові та інтелектуальні механізми і, як результат дії цих механізмів, розглядаємо світовідчуття,

світогляд, світоспрямованість; творча – визначається отриманими та самостійно опанованими вміннями і навичками, здатністю до дій, продуктивних чи репродуктивних, творчих чи руйнівних, та ступенем їх реалізації; комунікативна – визначається мірою включення до соціальних контактів, силою та міцністю цих контактів; художньо-естетична – визначається сферою почуттів та уявлень про красу навколишнього світу, оцінками судженнями.

Екологічне виховання має бути спрямоване на формування та розвиток ціннісного потенціалу особистості, процес виховання спирається на пізнавальний та творчий потенціали особистості. Таким чином, результат екологічного виховання можна спостерігати за сформованістю таких компонентів екологічної вихованості, як ціннісно-мотиваційного, пізнавально-аналітичного та діяльнісного.

У межах цих трьох компонентів (за результатами констатувального експерименту) нами виявлені такі критерії екологічної вихованості: екологічне сприйняття; екологічне почуття; екологічні оцінні судження; екологічна діяльність; активність в опануванні природного світу; здатність до самовдосконалення; потенційна екологічна активність; психічна включеність до світу природи.

Проведене дослідження дало змогу виявити рівні екологічної вихованості. У контексті нашого дослідження провідним критерієм сформованості екологічної вихованості вважаємо спрямованість особистості на самовдосконалення.

Результати дослідження дають підстави вважати, що показниками професійного самовдосконалення особистості майбутнього психолога є такі: спрямованість та активність особистості фахівця на отримання знань (у галузі еко-технології та екологічної психології, у галузі проектування технологічного устаткування промислових підприємств, на набуття умінь здійснювати технологічні процеси з точки зору еко-технологій); мотивація еколога-професійного самовдосконалення; чутливість до ситуацій самовдосконалення; впевненість у своїх силах; позитивний настрій; внутрішній локус контролю; адекватність самооцінки.

У результаті теоретичного аналізу ми дійшли висновку, що найбільш вагомою для формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів є психічна включеність до світу природи, як така, що має систему показників (якісно-змістовна характеристика ставлення до природи (прагматична/непрагматична), суб'єктивність ставлення до природи (суб'єктне/об'єктне),

інтенсивність включеності (перцептивно-афективна/пізнавальна/практична/поведінкова); дає змогу сформулювати типологію екологічної свідомості; на базі рівнів досягнення за окремими показниками виникає можливість окреслити загальні рівні сформованості екологічної свідомості, що визначає екологічну вихованість особистості.

До психолого-педагогічних умов, які є факторами зовнішнього впливу на процес екологічного виховання майбутніх психологів, відносимо такі: стан психолого-педагогічних досліджень зазначеної проблеми і результати впровадження наукових розробок; умови, викладені у нормативних документах; науково-методичне забезпечення навчання і виховання (навчальні плани і програми, методики і технології професійної підготовки).

Серед умов, які визначають розвиток структури внутрішніх особистісних перетворень, виявлено такі: мотивацію суб'єктів до здійснення навчально-виховного процесу, ставлення до діяльності, оволодіння способами професійного самовдосконалення; відповідність між полем об'єктивної інформації та полем суб'єктивних уявлень студента, ступінь адекватності такої конгруентності з позиціями викладача; рівень рефлексивності в спілкуванні суб'єктів навчально-виховного процесу і оптимізація взаємодії з метою професійного розвитку майбутніх психологів.

Нами визначено три блоки психолого-педагогічних умов щодо організації навчального процесу у приватних вищих навчальних закладах з формування екологічної вихованості, а саме: умови щодо організації навчально-виховного процесу; умови щодо конструювання змісту навчального матеріалу; умови щодо посилення ролі самостійної пізнавальної діяльності.

Ці умови створюються шляхом оновлення змісту дисципліни «Основи екології» з метою її професійного спрямування і посилення еколога-виховної функції; залучення студентів до курсового і дипломного проектування з проблем екологічної психології, в процесі якого зусилля викладачів і студентів спрямовуються на формування екологічної вихованості. Необхідно визначити, що виявлені психолого-педагогічні умови піддаються певним перетворенням під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Нами здійснено дослідження процесу формування екологічної вихованості студентів Класичного приватного університету м. Запоріжжя та Дніпропетровського гуманітарного університету. Узагальнення підсумків формувального експерименту дали нам змогу

встановити ефективність використання в навчально-виховному процесі методики психологічного забезпечення формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів, результативність теоретичної моделі екологічної вихованості. Методика спрямована на підвищення рівня екологічної вихованості студентів у процесі оволодіння професійними знаннями та вміннями. Вона ґрунтується на органічному поєднанні змісту, методів, організаційних форм в умовах приватних вищих навчальних закладів.

В основу методики покладено впровадження в навчально-виховний процес активних методів навчання, зокрема, метод «проектного пошуку», тестування, ситуаційне моделювання. Змістова частина методики формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів визначається вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра, яка міститься в Галузевому стандарті вищої освіти України.

За результатами експериментального дослідження ефективності авторської методики психологічного забезпечення формування екологічної вихованості найбільш оптимальним виявилось використання методів «проектного пошуку» та ситуаційного моделювання. Саме ці методи сприяють формуванню екологічного мислення студентів, їх пізнавальних потреб та забезпечують формування стійкого інтересу, який спонукає особистість до самостійної пошукової діяльності, збагачуючи її інтелектуальну та емоційну сфери; активізують спілкування викладача і студентів, створюють атмосферу творчого пошуку, завдяки чому знання набувають сили переконань і допомагають коригувати поведінку студентів.

Передбачений комплекс методів виховного навчання спрямований на усвідомлення морально-етичних компонентів регулювання стосунків особистості з природним середовищем; виховання дбайливого ставлення до екологічних проблем; виховання відповідальності за стан природного середовища; пріоритет загальнолюдських цінностей.

Встановлено, що в результаті впровадження методики формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів у контрольній групі рівень екологічної вихованості у 45% визначений за допомогою експертної оцінки як низький. У 31% – середній рівень. У 15% – як умовно високий і лише у 9% визначений експертами як високий. Структура експериментальної групи суттєво відрізняється від контрольної, в першу чергу, кількістю досліджуваних із середнім рівнем екологічної вихованості (38,5%). Кількість досліджуваних з умовно високим рівнем екологічної вихованості становить 27,2% порівняно з 17% контрольної групи. До групи з високим рівнем екологічної вихованості за результатами експертної оцінки увійшло 15,5% студентів порівняно з 6,0% досліджуваних із відповідною оцінкою в контрольній групі (див. табл.).

Уявлення про взаємозв'язок світу людини і світу природи у студентів експериментальної групи не носить відвертого споживачького характеру. Більшість студентів цієї групи поєднана зі світом природи. У них сформоване розуміння того, що будь-яка їх дія може мати непередбачені наслідки, що порушують баланс в екосистемі.

Теоретично обґрунтовано та експериментально доведено, що методика поетапно забезпечує процес формування екологічної вихованості майбутнього психолога. Вимоги до цієї методики охоплюють спрямування навчальних програм на екологічно доцільну професійну діяльність на основі реалізації сучасних освітніх завдань, сутність яких полягає в урахуванні ролі самостійної пізнавальної діяльності та комплексу психологопедагогічних умов щодо формування екологічної вихованості студентів психологічних спеціальностей; забезпечення взаємозв'язку теоретичних знань із практичними вміннями та навичками.

Обґрунтовано необхідність розроблення нових сучасних навчально-виховних програм з обов'язковим урахуванням: специфіки

Таблиця

Результати статистичної обробки даних експерименту з формування екологічної вихованості студентів-психологів приватних вищих навчальних закладів, %

Рівень екологічної вихованості	Результати			
	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низький	52,0	50,7	18,8	45,0
Середній	34,7	37,9	38,5	31,0
Умовно-високий	11,1	10,4	27,2	15,0
Високий	2,2	2,0	15,5	9,0

Примітка: КГ – контрольна група; ЕГ – експериментальна група.

галузі, для якої готують фахівців; природних і антропогенних умов місця проживання чи навчання студентів, що сприятиме формуванню екологічної вихованості молоді.

У ході формувального експерименту визначено рівні екологічної вихованості залежно від показників включеності до світу природи подано обґрунтування кожного з них.

За результатами формувального етапу експерименту виявлено значне підвищення рівня екологічної вихованості, доведено значний вплив комплексу навчально-вихованих заходів на формування екологічної вихованості студентів.

Висновки. Проведене наукове дослідження дало змогу зробити такі висновки. На основі аналізу наукової, психолого-педагогічної літератури нами було виявлено екологічне виховання студентів приватних вищих навчальних закладів варто тлумачити як особистісно орієнтований процес формування екологічної вихованості майбутнього психолога, який усвідомлює цілі і функції такого виду професійної діяльності, володіє сучасними психотехнологіями, прийомами планування й управління виробничими процесами, екологічно-доцільною структурою діяльності за рахунок інтеграції професійних, загальнонаукових, екологічних, фахово-екологічних знань, умінь і навичок.

На підставі вивчення теорії і практики розвитку екологічної освіти та виховання в Україні і за кордоном, аналізу процесу екологічної освіти і виховання як самостійної психолого-педагогічної проблеми, вивчення ролі практичної фахової діяльності екологічного спрямування, ми дійшли висновку щодо необхідності пошуку сучасних методичних прийомів і психолого-педагогічних технологій у навчально-виховному процесі приватних вищих навчальних закладів.

Нами було уточнено зміст основних понять: «екологічне виховання», «екологічна вихованість», «еколого-пізнавальна діяльність», доведено, що їх взаємозв'язок реалізується за умови єдності змістової й процесуальної сторін теоретичної моделі екологічної вихованості.

Зіставлення понять «екологічне виховання» і «екологічна вихованість» дає нам підстави розглядати перше поняття як процес, а друге як його результат і визначити екологічну вихованість як моральну якість особистості. Вона характеризується такими показниками: здатність усвідомлювати духовну і матеріальну цінність природи, як рівень набуття теоретичних і практичних знань, умінь і навичок оцінювати вплив господар-

ської діяльності людини; потреба в активній практичній діяльності щодо покращення стану довкілля тощо.

Було розроблено, експериментально перевірено та впроваджено в навчально-виховний процес модифікацію методики формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів, складовою якої стало навчально-методичне забезпечення дисципліни «Основи екології». Доведено результативність використання теоретичної моделі екологічної вихованості. Методика спрямована на підвищення рівня екологічної вихованості студентів у процесі оволодіння професійними знаннями та вміннями. Вона ґрунтується на органічному поєднанні змісту, методів, організаційних форм в умовах приватних вищих навчальних закладів.

В основу методики покладено впровадження в навчально-виховний процес активних методів навчання, зокрема, методи «проектного пошуку», ситуативного моделювання, тестування. Змістова частина методики формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів визначається вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра, яка міститься в Галузевому стандарті вищої освіти України. Визначено навчальні завдання, що вирішуються в процесі вивчення оновленого курсу «Основи екології» для приватних вищих навчальних закладів. У процесі розв'язання завдань дослідження створено методичне забезпечення дисципліни «Основи екології».

У результаті використання авторської методики психологічного забезпечення формування екологічної вихованості під час самостійної роботи в експериментальній групі було виявлено, що кількість студентів з низьким рівнем екологічної вихованості в експериментальній групі у 2,5 рази менше порівняно з контрольною, кількість студентів, у яких визначено середній рівень, в експериментальній групі в 1,3 рази більше, ніж у контрольній. А студентів, у яких виявлено умовно-високий і високий рівні, – відповідно, у 1,6 і 2,1 рази більше.

За отриманими результатами побудовано теоретичну модель екологічної вихованості майбутнього психолога.

У процесі дослідження встановлено, що екологічне виховання спрямоване на формування та розвиток ціннісного потенціалу особистості, процес виховання спирається на пізнавальний та творчий потенціали особистості.

Доведено, що результат екологічного виховання можна спостерігати за сформованістю таких компонентів екологічної вихованості,

як ціннісно-мотиваційний; пізнавально-аналітичний; діяльнісний.

У процесі дослідження визначено такі основні критерії екологічної вихованості, а саме: екологічне сприйняття, екологічне почуття, екологічні оцінні судження, екологічна діяльність, активність в опануванні природного світу, здатність до самовдосконалення, потенційна екологічна активність, психічна включеність до світу природи.

Проведене дослідження дало змогу відповідно до критеріїв визначити рівні екологічної вихованості студентів.

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що найбільш вагомим для формування екологічної вихованості студентів приватних вищих навчальних закладів є психічна включеність до світу природи як така, що має систему показників, дає змогу сформуванню типологію екологічної свідомості; на базі рівнів досягнення за окремими показниками виникає

можливість окреслити загальні рівні сформованості екологічної свідомості, що визначає екологічну вихованість особистості.

Визначено педагогічні умови організації навчально-виховного процесу в приватних вищих навчальних закладах будівельного профілю з формування екологічної вихованості поєднуються у три блоки, а саме: умови щодо організації навчально-виховного процесу; умови щодо конструювання змісту навчального матеріалу; умови щодо посилення ролі самостійної пізнавальної діяльності.

Найбільш доцільними засобами реалізації окреслених педагогічних умов у нашому дослідженні визнано такі: використання можливостей курсового і дипломного проєктування в процесі формування екологічної вихованості; оновлення змісту дисципліни «Основи екології» з метою надання їй професійного спрямування і посилення еколого-виховної функції.

Література:

1. Гришина Т.А. Соціально-психологічні основи оптимізації міжособистісної взаємодії щодо менеджменту в освіті. Дні науки: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя, 2005. Т. 2. С. 298–300.

2. Бочелюк В.Й., Гришина Т.А. Значення феномена довіри у формуванні соціально-психологічного клімату в організації. Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2006. Вип. 1. Т. 8. Р. 42–47.

3. Гришина Т.А. Адаптація студентів до вузівського навчання як етап особистісного і професійного розвитку. Соціальні технології: міжвузівський збірник наукових праць Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Запорізького державного університету.

References:

1. Hryshyna, T.A. (2005). Sotsialno-psykholohichni osnovy optymizatsii mizhosobystisnoi vzaiemodii shchodo menedzhmentu v osviti. [Socio-psychological bases of optimization of interpersonal interaction concerning management in education]. *Science Days: a collection of abstracts of reports of the international scientific-practical conference*. Zaporozhye, Vol. 2. P. 298–300. [in Ukrainian].

2. Bocheliuk, V.Y., Hryshyna, T.A. (2006). Znachennia fenomena doviry u formuvanni sotsialno-psykholohichnoho klimatu v orhanizatsii [The importance of the phenomenon of trust in the formation of socio-psychological climate in the organization]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostyuka APN Ukrainy – Problems of general and pedagogical psychology: a collection of scientific works of the Institute of Psychology*. G.S. Kostyuk Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, Issue. 1. Vol. 8. P. 42–47. [in Ukrainian].

3. Hryshyna T.A. Adaptatsiia studentiv do vuzivskoho navchannia yak etap osobystisnoho i profesiinoho rozvytku. [Adaptation of students to higher education as a stage of personal and professional development]. *Sotsialni tekhnolohii: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats Kyivskoho natsionalnoho universytetutu im. T. Shevchenka, Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I.I. Mechnykova, Zaporizkoho derzhavnoho universytetu – Social technologies: interuniversity collection of scientific works of Kyiv National University*. T. Shevchenko, Odessa National University. I.I. Mechnikov, Zaporozhye State University [in Ukrainian].